



Τετρ-*α*-δια

Ψυχαναλυτικά κείμενα, άρθρα και μεταφράσεις
Εργαστήρια του Κέντρου Ψυχαναλυτικών Ερευνών
της Αθήνας



Τετρ-α-δια

Ψυχαναλυτικά κείμενα, άρθρα και μεταφράσεις
Εργαστήρια του Κέντρου Ψυχαναλυτικών Ερευνών
της Αθήνας

Υπεύθυνη έκδοσης: Ντόρα Περτέση pertesi@otenet.gr
Υπεύθυνη σύνταξης: Ντένια (Σπ.) Αθανασοπούλου-Κυπρίου
Επιμέλεια κειμένων: Ισιδώρα Στανιμεράκη
Επιστημονικοί σύμβουλοι: Έλφη Κιλλαχίδου Λεφέβρ,
Γεωργία Φουντουλάκη, Χαρά Τσακάτου, Παναγιώτης Μποκολής
Επιμέλεια σχημάτων: Παναγιώτης Τροχίδης
Σελιδοποίηση τεύχους: Πόπη Αλεξίου

Οι εικόνες του τεύχους είναι έργα του αυστριακού ζωγράφου
Έγκον Σίλε (Egon Schiele), 1890-1918

ISSN 2945-0969

7ο τεύχος: Οκτώβριος 2026

© 2026, Ντόρα Περτέση
© 2026, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΡΜΟΣ

ΑΘΗΝΑ: Μαυροκορδάτου 11, Τ.Κ. 106 78
τηλ.: 210 3304196 - 210 3830604, fax: 210 3819439
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Πρασακάκη 5, Τ.Κ. 546 22
τηλ.: 2310-220992, fax: 2310-220910
e-mail: info@armosbooks.gr
παραγγελίες: orders@armosbooks.gr
www.armosbooks.gr

Περιεχόμενα

Τετρ-α-δια 7

ερωτικό α μόκ

Παρουσίαση	
ΝΤΟΠ.....	5
Παρουσίαση του θέματος του συνεδρίου ΝΑΣ 2025	
«Οι οδυνηροί έρωτες»	
ΠΑΤΡΙΣΙΑ ΜΠΟΣΚΕΝ-ΚΑΡΟΖ.....	11
Σεμινάριο βιβλίο 14ο, <i>Η λογική της φαντασίωσης</i>	
αποσπάσματα από το μάθημα «Υπόσχεση μιας λογικής»	
ΖΑΚ ΛΑΚΑΝ	19
Απόσπασμα του κεφ. ΙΑ', <i>Η ηθική της ψυχανάλυσης</i>	
ΖΑΚ ΛΑΚΑΝ.....	25
Κι αν μιλούσαμε για την αγάπη	
BRUNO de HALLEUX.....	41
Η θεωρία του συντρόφου	
ΖΑΚ-ΑΛΕΝ ΜΙΛΛΕΡ	51
Η ψυχανάλυση μάς διδάσκει κάτι για την αγάπη;	
ΖΑΚ-ΑΛΕΝ ΜΙΛΛΕΡ	61
Ο Έρωτας και το Εγώ	
VERONIQUE VORUZ.....	67
Προς έναν νέο έρωτα	
ΝΤΟΣΙΑ ΑΒΔΕΛΙΔΗ	83
Είναι το Ghosting μια εξαπάτηση που έχει καθεστώς σύγχρονης	
συμπτωματικής συμπεριφοράς;	
ΜΑΡΙΑ ΜΙΧΑΗΛ.....	91
Ονειρεύονται τα Ένα-ολομόναχα συνεκτικούς χώρους;	
ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ	99

Παρτενέρ όλεθρος ΕΛΦΗ ΚΙΛΛΑΧΙΔΟΥ ΛΕΦΕΒΡ	107
Κυνηγώντας <i>Αγάλματα</i> : Μια περιήγηση στην επιθυμία μέσα από τον έρωτα του Αλκιβιάδη ΙΩΑΝΝΑ ΚΑΡΚΑΝΗ	113
«Ήρθε κάποιος;» ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΑΛΥΒΙΤΗΣ	119
Σχόλιο πάνω στο κείμενο του Φρόιντ «Συμβολή στην ψυχολογία της ερωτικής ζωής» ΕΛΠΙΔΑ ΣΕΨΑ	125
Το <i>παραλήρημα</i> του μικρού Χανς σε αντιδιαστολή με το παραλήρημα στην ψύχωση ΜΑΡΙΑ Γ. ΒΑΜΒΟΥΚΑ	129
<i>Η πριγκίπισσα της Κλέβης</i> : τρεις αναγνώσεις ΝΤΟΡΑ ΠΕΡΤΕΣΗ	135
Κατασκευάζοντας μια περίπτωση στην ψυχανάλυση σημαίνει γράφουμε τη σμίκρυνση ΟΜΑΪΡΑ ΜΕΣΕΓΟΥΕΡ	145
Το φύλο πηγή δυσφορίας Διάλεξη στην Αθήνα στις 28 Νοεμβρίου 2025 στο Πάντειο Πανεπιστήμιο ΟΜΑΪΡΑ ΜΕΣΕΓΟΥΕΡ	155
Το αντικαρτεσιανό cogito: Από τον Lacan στον Descartes (1964-1967) ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΠΟΚΟΛΗΣ	165
Οι περιπέτειες του <i>gadgetEros</i> ΜΑΡΩ ΜΠΕΛΛΟΥ	171
Υποκειμενικές αστοχίες και αστοχίες μηχανής: δολοφονίες ψυχών και ευκαιρίες αναστοχασμού στον 21ο αιώνα ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΟΖΑΔΙΝΟΣ	179



Παρουσίαση

Ερωτικό αμόκ, έμπνευσης Παναγιώτη Μποκολή, κατά τη διάρκεια δείπνου με γέλια και κρασί, ιδού ο τίτλος του έβδομου τεύχους των Τετρ-α-δίωv. Γιατί αμόκ με το γράμμα «α» να πέφτει κάτω; Διότι στην ερωτική συνάντηση, στην λογική αυτής της συνάντησης, διακυβεύεται κάτι της τάξεως του αντικείμενου α μικρό, μερικό αντικείμενο, σύμφωνα με τον Φρόιντ, ή και μεταβατικό, σύμφωνα με τον Ουίνικott. Από το εν λόγω ή τα εν λόγω αντικείμενα κάτι εκπίπτει, κάτι χρειάζεται να έχει εκπέσει, με άλλα λόγια το υποκείμενο χρειάζεται να το έχει αποχωριστεί ή τουλάχιστον να είναι ενήμερος περί αυτού ή περί αυτών ώστε να μπορέσει να συντελεστεί ένα συμβάν ερωτικής συνάντησης. Ασφαλώς, υπάρχουν και άλλα συμβάντα τα οποία με τη σειρά τους δείχνουν την λογική αυτής της συνάντησης.

Το τεύχος εμπνεύστηκε επίσης από τη θεματική του συνεδρίου της Νέας Λακανικής Σχολής *Οδυνηροί έρωτες*, που έγινε το 2025, να γιατί το επιχείρημα της Πατρισιά Μποσκέν-Καρόζ-φιλοξενείται μεταξύ των άρθρων του περιοδικού.

Συναφής με την παραπάνω θεματική ήταν και αυτή του Εργαστήριου *Τα ερωτικά ζητήματα και η λογική τους*,

όπου θα έχετε την ευκαιρία να διαβάσετε πολλές εργασίες. Έτσι, ένα μεγάλο μέρος άρθρων και μεταφράσεων άπτεται της ερωτικής συνάντησης που ως επί το πλείστον είναι οδυνηρή διότι *Δεν υπάρχει διάφυλη σχέση*, με άλλα λόγια σχετιζόμαστε είτε με συντρόφους συμπτώματα είτε με συντρόφους σε θέση αντικείμενο α μικρό, μέρος της φαντασίωσής μας, είτε με συντρόφους που έχουν καθεστώς συνθώματος είτε... είτε... είτε.

Σκιάς όναρ άνθρωπος, θύμιζε ο Λακάν. Η πινδαρική πρόταση μεταφραζόμενη σε ψυχαναλυτικούς όρους μας λέει ότι το υποκείμενο για να αγγίξει κάτι από το αντικείμενο της επιθυμίας του πρέπει να ξεπεράσει τις ναρκισσιστικές του ταυτίσεις ώστε να σχετιστεί και με έναν άλλο τρόπο με τον σύντροφο, εκτός των καθρεπτικών αντανακλάσεών του.

Αυτό το αντικείμενο το αναδεικνύει άλλωστε και το 14ο Σεμινάριο του Λακάν *Η λογική της φαντασίωσης*, όπου κάποια αποσπάσματα από το πρώτο μάθημα με έμφαση την λογική μεταφράστηκαν και βρίσκονται εδώ προς ανάγνωσή σας. Συναφές με τα παραπάνω, ένα μέρος μαθήματος, με τη θεματική του ιπποτικού έρωτα, από το

Σεμινάριο του Λακάν *Η ηθική της ψυχανάλυσης*,¹ μας δείχνει την εν λόγω λογική της ερωτικής συνάντησης μεταξύ τροβαδούρου και Δέσποινας.

Επίσης, η διάλεξη του Μπρουνό ντε Αλέ στην Κρήτη με θέμα *Κι αν μιλούσαμε για την αγάπη*, εμπνεόμενη από την ερωτική συνάντηση Σωκράτη και Αλκιβιάδη την οποία επεξεργάζεται ο Λακάν στο Σεμινάριο *Η μεταβίβαση*, ιχνηλατεί τα διαφορετικά στάδια της εν λόγω σχέσης μέσα από επτά λακανικά θραύσματα, την μεταφορά του έρωτα, το γιατί η αληθινή αγάπη καταλήγει στο μίσος, και κλείνοντας καταλήγει σε ένα διαφορετικό είδος αγάπης που αναδிகνύεται προς το τέλος της ανάλυσης, πέρα από τις φαντασιακές συντεταγμένες, μια πιο αξιοπρεπή αγάπη όπου ο ευνουχισμός και η έλλειψη καθίστανται άξονες αναφοράς: «Να δώσει κάποιος τον ευνουχισμό του σημαίνει να μπορεί να τον χρησιμοποιεί, να έχει μάθει κάτι από τη μοναδικότητά του και, συνεπώς, να μπορεί να ακούει, ακόμη και να συνομιλεί με τη μοναδικότητα ενός άλλου υποκειμένου».

Συναφές με την λογική της ερωτικής συνάντησης είναι το πρώτο άρθρο του Ζακ-Αλέν Μιλλέρ *Ο σύντροφος σύμπτωμα*, θεματική με την οποία καταπαίστηκε έναν ολόκληρο χρόνο μαζί με τον Ερίκ Λωράν στο Σεμινάριο που έγινε το 1996-97. Ποιος είναι ο σύντροφος του υποκειμένου;

Ποια είναι η λογική που διέπει αυτή την επιλογή;

Στο δεύτερο άρθρο του Ζ.-Α. Μιλλέρ

με τίτλο το ερώτημα *Η ψυχανάλυση μας διδάσκει κάτι για την αγάπη* σε μετάφραση από την Χαρά Τσάκατου, θα διαβάσετε μια συνέντευξή του στο περιοδικό *Ψυχολογίες*. «Τι σημαίνει να αγαπάς αληθινά;», τον ρωτούν. Και έχουμε μια πρώτη απάντηση: «Το να αγαπάς αληθινά κάποιον σημαίνει να πιστεύεις ότι αγαπώντας τον, θα έχεις πρόσβαση σε μια αλήθεια για τον εαυτό σου. Αγαπάμε αυτόν ή αυτή που έχει την απάντηση, ή μια απάντηση, στο ερώτημα: *Ποιος είμαι*;».

Επιπλέον, στην διάλεξή της *Ο έρωτας και το Εγώ* η Βερονίκ Βορούζ καταπιάνεται με τη λογική του έρωτα και της αγάπης μέσα από πέντε ερωτήματα: 1) Υπάρχει λογική στην ανθρώπινη συμπεριφορά; 2) Ποια λογική αρμόζει στον έρωτα; 3) Πώς σχετίζεται ο έρωτας με τη διάφυλη σχέση; 4) Ποια είναι η σχέση της αγάπης με την ομιλία / λόγο και τη γνώση; 5) Τι σχέση έχει ο έρωτας με τη μεταβίβαση;

Αυτή η συνάντηση δεν είναι, ασφαλώς, πάντοτε οδυνηρή. Η Ντόσια Αβδελίδη στο άρθρο της *Προς έναν νέο έρωτα* εκκινώντας από τις ύστερες αναφορές του Λακάν περί του έρωτα διαπιστώνει ότι υπάρχουν δυο διαφορετικές εκβάσεις: η ευτυχισμένη και η οδυνηρή. Θα επιτονίσει μάλιστα ότι στο ζευγάρι «εάν προκύψει συνδεσιμότητα μεταξύ δύο ασυνειδητών γνώσεων, το αποτέλεσμα θα είναι κάτι προνομιακό. Εάν οι δύο ασυνειδητες γνώσεις αλληλεπικαλυφθούν, τότε θα έχουμε μια ανακατωσούρα».

Αναλυτικότερα, στο πλαίσιο του Εργαστηρίου ξεχώρισαν τα εξής άρθρα:

Η Μαρία Μιχαήλ σχολιάζει κατά πόσο το φαινόμενο του ghosting ως μορφή εξαπάτησης έχει σήμερα καθεστώς συμπτωματικής συμπεριφοράς. Η συγγραφέας εξετάζει τη λογική του



προσεγγίζοντας το εν λόγω φαινόμενο με αφετηρία το βιβλίο του Οβίδιου *Η τέχνη του έρωτα*. Στην συνέχεια, οι αναφορές στον Φρόνιτ και ειδικά στο *fort/da*, όπως επίσης και στον Λακάν μέσα από το Σεμινάριο *Το άγχος*, χρησιμοποιούνται για να διερευνηθεί τόσο το υποκείμενο που χρησιμοποιεί την εν λόγω συμπεριφορά όσο και αυτό που υπόκειται στο *ghosting*.

Ο Σωκράτης Γιαννόπουλος στο άρθρο του *Ονειρεύονται τα Ένα-ολομόναχα συνεκτικούς χώρους; επιχειρεί μια ενδιαφέρουσα ανάγνωση της τελευταίας διδασκαλίας του Λακάν αναφορικά με τη μη διάφυλη σχέση. Μας λέει το εξής: «Δυο υποκείμενα που συναντιούνται είναι καταρχήν δύο S_1 ολομόναχα, δυο σώματα σημαδεμένα από τη γλώσσα, το καθένα με τη δική του χαρακιά. Πώς να συνδεθούν δύο χαρακίες». Ιδού η προβληματική που εξετάζεται σε ένα επεξεργασμένο και πλούσιο σε αναφορές μέσα από την τοπολογία άρθρο.*

Η Έλφη Κιλλαχίδου-Λεφέβρ στο άρθρο της *Παρτενέρ όλεθρος* έχοντας ως αφετηρία το αφήγημα της Βανέσα Σπρινγκορά, με τίτλο «Η Συναίνεση», σκιαγραφεί την περίπτωση της Β. έχοντας ως άξονα αναφοράς το συμβολικό, το φαντασιακό και το πραγματικό του ολέθρου: «χάνοντας την πίστη της αγάπης του, η Β. χάνει την αίσθηση ενότητας και συνεκτικότητας που αυτή η πίστη της έδινε. Τα φαντασιακά στοιχεία αναφοράς του σώματος καταρρέουν. Περιγράφει τον εαυτό της να περιπλανιέται χαμένη στους δρόμους του Παρισιού [...] Πρόκειται για εμπειρία αποπροσωποποίησης, έναν αφανισμό του υποκειμένου».

Η Ιωάννα Καρκάνη στο άρθρο της *Κυνηγώντας Αγάλματα: μια περιήγηση στην επιθυμία μέσα από τον έρωτα του Αλκιβιάδη* εξετάζει το ζευγάρι Σωκρά-

της-Αλκιβιάδης, μέσα από το πλατωνικό *Συμπόσιο*, έχοντας κυρίως ως αναφορές σχόλια του Λακάν και του Μιλλέρ. Η περιήγησή της ειδικά στην μιλλερική διάκριση αντικείμενο στόχος – αντικείμενο αίτιο, δηλαδή το διπλό καθεστώς αγάλματος και *ralea* του αντικειμένου *a*, μας επιτρέπει να διασαφηνίσουμε καλύτερα την λογική του παραπάνω ζεύγους. Ιδού ένα από τα συμπεράσματά της: «[...] Η μετατροπή του σε άγαλμα ή άλλες συμβολικές μορφές, όπως δείχνει το παράδειγμα του Αλκιβιάδη, μεταφράζεται σαν μια προσπάθεια να διαχειριστούμε τη διαρκή ένταση ανάμεσα στην έλλειψη και την απόλαυση».

Ο Παναγιώτης Καλυβίτης στο άρθρο του με τίτλο *Ήρθε κάποιος; εμπνέεται από το θεατρικό έργο του νορβηγού συγγραφέα Jon Fosse «Κάποιος θα'ρθει»*. Με βάση αυτό θα αναδείξει τον σύντροφο σύμπτωμα και τη λογική του αναφορικά με τη σχέση των δυο πρωταγωνιστών που φέρουν τα προσωνύμια Αυτός και Αυτή. Επιπλέον, διαπιστώνουμε ότι η φαντασιακή διάσταση της σχέσης τους, όπως και οι αντικατοπτρισμοί, δεν αρκούν και έτσι εισάγεται αναγκαστικά και ο τρίτος όρος, έστω και υπό μορφής απειλής, αυτός ενός άλλου προσώπου, του πρώην ιδιοκτήτη.

Η Ελπίδα Σεψά στο άρθρο της *Σχόλιο πάνω στο κείμενο του Φρόνιτ «Συμβολή στην ψυχολογία της ερωτικής ζωής»* σχολιάζει σημαντικές αναφορές του Φρόνιτ έχοντας ως αφετηρία το βιβλίο του Ροθ *Φυγή δίχως τέλος*. Γιατί ορισμένοι άντρες διέπονται από τη φαντασίωση της πόρνης; Γιατί διέπονται από τη φαντασίωση να σώσουν την αγαπημένη γυναίκα;

Η Μαρία Γ. Βάμβουκα στο άρθρο της με τίτλο *Το παραλήρημα του μικρού Χανς σε αντιδιαστολή με το παραλήρημα*

στην ψύχωση, εξετάζει το γνωστό «ζευγάρι» Χανς-άλογο και δείχνει τη λογική του νευρωτικού παραληρήματος που άπτεται φαντασιώσεων σε αντιδιαστολή με τη λογική του ψυχωτικού παραληρήματος, εκτός διαλεκτικής. Έτσι, θα διαπιστώσει ότι: «Το χαρακτηριστικό των σημαίνοντων είναι η αμφισημία [...]. Μέσα στην εναλλαγή των φαντασιώσεων, παρατηρούμε τα σημαίνοντα να επικαλύπτουν σχεδόν οποιοδήποτε σημαινόμοιο. Να επιτελούν μια περιστρεφόμενη κίνηση, η οποία καλύπτει σε κάθε στιγμή με διαφορετικό τρόπο το σημαινόμοιο. Το αποτέλεσμα είναι να επέρχεται επάνω του μια βαθιά αναδιαμορφωτική δράση. Σταδιακά, περνώντας από τη μια φαντασίωση στην άλλη, διαπιστώνουμε, για παράδειγμα, τον μετασχηματισμό του δαγκώματος σε ξεβίδωμα της μπανιέρας».

Τέλος, στο άρθρο μου *Η Πριγκίπισσα της Κλέβης: τρεις αναγνώσεις*, επιχειρώ να αναδείξω την τριπλότητα της ανάγνωσης στο γνωστό διήγημα της Μαντάμ ντε Λαφαγιέ. Η πρώτη, αρκετά γνωστή, αυτή του Ζ.-Α. Μιλέρ, όπου τοποθετεί την ηρωίδα σε μια θέση ανάλογη με την Δεσποσύνη στον ιπποτικό έρωτα – ο τελευταίος ως απάντηση στη μη διάφυλη σχέση. Η δεύτερη ανάγνωση επικεντρώνεται στο επαναλαμβανόμενο υφολογικό μοτίβο του μουσικού ως πρόδρομος του ανικανοποίητου της επιθυμίας. Η τρίτη καταπιάνεται με το σημαίνον του «καθήκοντος», *S₁*, κύριο σημαίνον του υποκειμένου – Πριγκίπισσα της Κλέβης στο οποίο αυτή υποτάσσεται και κατά συνέπεια θυσιάζεται η επιθυμία της για τον δούκα του Νεμούρ.

Θα έχετε επίσης την ευκαιρία να διαβάσετε την *Omaïra Meseguer*, προσκεκλημένη του Κέντρου Ψυχαναλυτικών

Ερευνών της Αθήνας, σε δυο διαλέξεις της. Ιδού ο τίτλος της πρώτης: *Κατασκευάζοντας μια περίπτωση στην ψυχανάλυση σημαίνει γράφουμε τη σμίκρυνση*. Τι να πρωτοπιάσουμε από τα σημεία που η Ομάιρα αναδεικνύει, από τις επεξεργασίες που κάνει, από τις αναφορές που επισημαίνει; Ας την αφήσουμε να μιλήσει: «Μια γραπτή περίπτωση συγκροτείται μέσω αυτού που λέγεται, από εκφερόμενα που ανακτήθηκαν από συνεδρία σε συνεδρία, από παρεμβάσεις, από τομές, από στιγμές διάσχισης, από σοβαρά ή λιγότερο σοβαρά συμβάντα, από συναντήσεις, από απώλειες, από στοιχεία της ιστορίας του ασθενή κ.λπ. Μια ορισμένη αυστηρότητα απαιτεί από εμάς ώστε να κάνουμε κάτι με όλο αυτό το υλικό. Πρώτο αντανakλαστικό: σημειώνουμε... Αλλά, τι όμως σημειώνουμε;». Ιδού ένας πρώτος άξονας αναφοράς της.

Η δεύτερη διάλεξη έγινε στο Πάντειο Πανεπιστήμιο και είχε τίτλο *Το φύλο πηγή δυσφορίας*. Η μετάφραση της Μαρίας Παπαδάκη Μπάμπουκα και η ευγενική της συνεισφορά συνετέλεσαν ώστε να έχετε την ευκαιρία της ανάγνωσης.

Ψυχανάλυση και φιλοσοφία: *Το αντικαρτεσιανό cogito: Από τον Lacan στον Descartes (1964-1967)* είναι ο τίτλος του Παναγιώτη Μποκολή που συνιστά συγχρόνως και μια σύντομη συμπύκνωση βασικών αξόνων της διδακτορικής του διατριβής με θέμα *Ο Lacan και η επistroφή στον Descartes*. Ο συγγραφέας αναδεικνύει και επεξεργάζεται σημαντικές λακανικές διατυπώσεις, όπως: «*Είτε σκέφτομαι είτε είμαι*».

Διασαφηνίζει εν προκειμένω το εξής: «Η λακανική αναδιατύπωση δεν αναφέρεται σε μια ψυχολογική εναλλαγή, αλλά στη λογική που εγκαθιδρύει το



ίδιο το σημαίνον: η σκέψη ως λειτουργία του λόγου συνεπάγεται μια έκλειψη του είναι, ενώ το «είμαι» δεν προσφέρεται ως άμεση, αυτοσυνείδητη βεβαιότητα, αλλά ως κάτι που απομένει και προσλαμβάνεται επαναληπτικά. Το υποκείμενο δεν μπορεί να σκέφτεται και να είναι ταυτόχρονα, διότι ακριβώς η γλώσσα του επιβάλλει μια επιλογή».

Η Μάρω Μπέλλου με τη σειρά της στο άρθρο *Οι περιπέτειες του gadget Eros* επιχειρεί μια διπλή ανάγνωση: ψυχαναλυτική και φιλοσοφική. Εκκινεί έχοντας ως αναφορά τον εξής λακανικό προβληματισμό: «Το μέλλον της ψυχανάλυσης εξαρτάται από το τι θα γίνει με το Πραγματικό. Από το αν, παραδείγματος χάριν, αφήσουμε τα καινούργια gadgets να μας χειραγωγήσουν, από το αν αφεθούμε αληθινά σε αυτά να μας πάνε όπου θέλουν». Ο εν λόγω προβληματισμός βρίσκει έναν συνομιλητή, τον Κίρκεγκωρ, ο οποίος στο κείμενό του με τίτλο «Η σημερινή εποχή», διατυπώνει: «ό,τι κανείς κερδίζει σε έκταση το χάνει σε ένταση». Ιδού μια ενδιαφέρουσα συνομιλία μεταξύ ψυχανάλυσης και φιλοσοφίας την οποία μας αναδεικνύει η συγγραφέας.

Ο Μανώλης Κοζαδίνος στο άρθρο του *Υποκειμενικές αστοχίες και αστοχίες μηχανής: δολοφονίες ψυχών και ευκαιρίες αναστοχασμού στον 21ο αιώνα*, καταπιάνεται με κάτι ιδιαζόντως σύγχρονο, με τα μορφώματα του ασυνειδήτου – υποκειμενικές αστοχίες – και το πώς αυτές εγγράφονται στον σημερινό αιώνα, για παράδειγμα στο επίπεδο της τεχνικής νοημοσύνης. Εκεί παρατηρείται το εξής, ότι τα εν λόγω μορφώματα στιγματίζονται ως ανεπάρκεια, αδυναμία και διαταραχή που χρήζει διόρθωσης. Κατά συνέπεια, υπογραμμίζει ο συγγραφέας, «συγκαλύπτεται η ανθρωπολογική της σημασία μεταμφιεζόμενη σε τεχνικό πρόβλημα. Κι όμως, ακριβώς εκεί – στο σημείο όπου το σύστημα σκοντάφτει – αναδύεται η δυνατότητα αναστοχασμού, η πιθανότητα να ακουστεί κάτι που δεν χωρά στην κανονικότητα του κυρίαρχου αφηγήματος».

Τελειώνοντας, θα ήθελα να υπογραμμίσω ότι, όπως πάντα, οι υφολογικές και μεταφραστικές επιλογές των συγγραφέων έγιναν σεβαστές, μιας και κάθε υποκείμενο έχει την ενικότητά του η οποία αντανakλάται και σε αυτές τις στυλιστικές του επιλογές.

Ντοπ



«Το ερωτικό καθεστώς,
το πένθος, το καθεστώς
του ύπνου και το φαινόμενο
του ονείρου είναι
τα φυσιολογικά πρωτότυπα
των παθολογικών παθήσεων».

Sigmund Freud

Παρουσίαση του θέματος του συνεδρίου ΝΛΣ 2025 «Οι οδυνηροί έρωτες»

Πατρισιά Μποσκέν-Καρόζ

Μετάφραση: Έλφη Κιλλαχίδου Λεφέβρ

Ο τίτλος, «Οι οδυνηροί έρωτες», συνηχεί με τους «δυστυχείς έρωτες». Φέρνει στο νου την δραματική, την τραγική διάσταση του έρωτα ή των ερώτων. Ο ίδιος ο όρος «οδυνηρός», αφήνει να διαφαίνεται μια χροιά υπερβολής στη δοκιμασία του πόνου. Έτσι, ορισμένα συναισθήματα, όπως η λύπη, είναι ενδεικτικά μιας δυσφορίας, ενώ άλλα, όπως το άγχος, αφήνουν να διαφαίνεται ότι το όριο του υποφερτού έχει διαρραγεί. Ο Φρόιντ τοποθέτησε στο κέντρο της προβληματικής του ψυχικού πόνου την ισχύ-ουσα μεταξύ της αρχής της ευχαρίστησης και του πέραν της αρχής της ευχαρίστησης ένταση. Ο Λακάν, από την πλευρά του, έφερε στο φως μία ανοίκεια ικανοποίηση, ένα μίγμα ευχαρίστησης και πόνου, που ονόμασε με τον όρο απόλαυση. Μια ολόκληρη λογοτεχνία, στην οποία αναφέρεται ο Ρολάντ Μπαρτ στο δοκίμιό του *Αποσπάσματα του ερωτικού λόγου*, βασίζεται στους πόνους του έρωτα. Το σaráκι του έρωτα εμφανίζεται με αποχρώσεις: αναμονής, ασκητικής, έκστασης, συμπαράστασης, εξάρτησης, εξορίας, περιπλάνησης, ζήλιας κ.λπ. Πιο πρόσφατα, ο τίτλος του έργου της Σοφί Καλ, *Υπέροχος πόνος*, αφήνει να συνηχήσει μια παράδοξη ικανοποίηση.

Με βάση τους διάφορους σταθμούς της διδασκαλίας του Λακάν, και χωρίς να ξεχνάμε τη συμβολή του Φρόιντ, θα επανεξετάσουμε ορισμένες μορφές του έρωτα καθώς και τον τροπισμό τους προς τον πόνο.

Έλλειψη, πικρόχολο πείσμα και λύπη

Στο Σεμινάριο *Η μεταβίβαση*, ο Λακάν τοποθετεί στον πυρήνα του προβλήματος του έρωτα τη λειτουργία της έλλειψης. Καταλήγοντας συμπε-

ρασματικά σε έναν ορισμό: η αγάπη, είναι το να δίνεις αυτό που δεν έχεις.¹ Ταυτόχρονα, υπογραμμίζει ότι αυτό που λείπει στον ένα δεν είναι εκείνο που λείπει στον άλλο: Η ασυμμετρία ανάμεσα στον εραστή και στον ερώμενο αποτελεί το πρόβλημα στον έρωτα. «Αρκεί, λέει ο Λακάν, να είναι κανείς μέσα στο παιχνίδι, να αγαπάει, για να αιχμαλωτιστεί σε αυτό το χάσμα, σε αυτή την διχόνοια».² Αλλά ακριβώς μέσα από αυτήν την ασυνδετότητα της επιθυμίας με το αντικείμενό της προκύπτει η σημασία της αγάπης με την πραγμάτωση μιας ιδιαίτερης επέμβασης: της μεταφοράς του έρωτα. Αναγνωρίζουμε εδώ την προαγγελία, θα λέγαμε, της μετέπειτα αξιωματικής διατύπωσής του: η αγάπη έρχεται ως αναπλήρωση της διάφυλης σχέσης που δεν υπάρχει. Η μεταφορά του έρωτα είναι της τάξης της ενδεχομενικότητας. Όταν η συγκυρία παρουσιαστεί, συντελείται το θαύμα του έρωτα/αγάπης, στην αντίθετη περίπτωση η απογοήτευση, ή η καταρράκωση, έρχονται στη θέση του χαμένου ραντεβού. Στο έργο του Πλάτωνα *Το Συμπόσιο*, η σκηνή που κάνει ο Αλκιβιάδης στον Σωκράτη μαρτυρεί το πικρόχολο πείσμα του μπροστά στην άρνηση του Σωκράτη να του προσφέρει ένα σημάδι αγάπης, έρωτα. Ο Σωκράτης δεν αγαπάει, βεβαιώνει ο Λακάν, ο οποίος δεν παραβλέπει την αξία που έχει το σημάδι (signe) του έρωτα.

Ο Λακάν αμφισβητεί την αντίληψη σύμφωνα με την οποία ο έρωτας συναθροίζει, συνενώνει, αφομοιώνει, ενσωματώνει τα συμπληρωματικά όντα. Αποποιείται αυτήν την αυταπάτη του ωσμωτικού έρωτα που στηρίζεται στο ιδανικό σχήμα της σφαίρας. Παρατηρεί επίσης ότι *η συναισθηματική προσκόλληση* σε αυτές τις πλήρεις μορφές έχει τα θεμέλιά της στη φανταστική δομή και στην «Verwerfung του ευνουχισμού».³

Ο Λακάν αναφέρεται επίσης στον Φρόιντ, για τον οποίο τα θεμέλια του έρωτα, είναι το *Lust-Ich*, και ο έρωτας ως συνέπεια του ναρκισσισμού.⁴

Έτσι, στο Σεμινάριο *Η λογική της φαντασίωσης*, παραθέτει την ακόλουθη πρόταση: «Δεν είσαι παρά ό,τι είμαι. Δεν είσαι, επομένως δεν είμαι».⁵ Ή ακόμη: «Εάν δεν είσαι, πεθαίνω».⁶ Ονομάζει την αλήθεια δίνοντας το νόημα του έρωτα ο οποίος, μέσα από την απόρριψη, επιστρέφει στο πραγ-

1. Cf. Lacan J., *Le Séminaire*, livre VIII, *Le transfert*, επιμ. J.-A. Miller, Paris, Seuil, 1991, σ. 46. Ζακ Λακάν, *Το Σεμινάριο*, 8ο βιβλίο, *Η μεταβίβαση*, Αθήνα Εκκρεμές, 2020, σ. 48.

2. Ό.π., σ. 53.

3. Lacan J., *Le Séminaire*, livre VIII, *Le transfert*, ό.π., σ. 115. Ζακ Λακάν, *Το Σεμινάριο*, 8ο βιβλίο, *Η μεταβίβαση*, Αθήνα Εκκρεμές, 2020, σ. 114.

4. Lacan J., *Le Séminaire*, livre XIV, *La logique du fantasme*, texte établi par J.-A. Miller, Paris, Seuil, 2023, σ. 157.

5. Ό.π., σ. 144.

6. Ό.π., σ. 157.



ματικό με τη μορφή «τέρατος του οποίου γνωρίζουμε αρκετά καλά τις συνέπειες στην καθημερινή ζωή». Και συνεχίζει: «Όπως το έχω διατυπώσει από όλες τις *Verwerfung* [...], ο έρωτας παρουσιάζεται στο πραγματικό με τις πιο δυσχερείς και καταθλιπτικές συνέπειες. Τα μονοπάτια του έρωτα δεν χαράζονται εύκολα ποτέ και πουθενά».⁷ Ο Λακάν το υπογραμμίζει, ο έρωτας δεν σκέφτεται. Με άλλα λόγια, ο έρωτας παραγνωρίζει τη ναρκισσιστική φαντασίωση στην οποία στηρίζεται. Και έτσι, μπορεί να πάρει αποχρώσεις κατάθλιψης, ή λύπης, εφόσον αυτό το συναίσθημα δηλώνει την άρνηση ή την απόρριψη της ασυνείδητης γνώσης.

Στην *Τηλεόραση*, ο Λακάν συσχετίζει σαφώς το καταθλιπτικό συναίσθημα με ένα ηθικό σφάλμα που, λέει, «σε τελευταία ανάλυση δεν εντοπίζεται παρά μόνο στη σκέψη, στο καθήκον της ορθοέπειας ή βρίσκεται στο ασυνείδητο, στη δομή».⁸ Αποσπά το συναίσθημα από τη συγκινησιακή διάσταση και το διαρθρώνει στην ηθική της ορθοέπειας «που συνίσταται στο να περιχαράκωθεί, να περισφίξει, μέσα στη γνώση, αυτό που δεν μπορεί να ειπωθεί».⁹ Ενώ η θλίψη είναι μία εν αγνοία γνώση, κατά την διατύπωση του Ζακ-Αλέν Μιλλέρ.

Την ίδια χρονιά στο «Σημείωμα προς τους Ιταλούς», ο Λακάν εκφράζει την ευχή, αναφορικά με την ψυχανάλυση, «να διευρύνει τους πόρους χάρη στους οποίους αυτή την οχληρή σχέση θα κατάφερνε να την βάλει στην άκρη, ώστε να κάνει την αγάπη πιο αξιοπρεπή από την πληθωρική φλυαρία που συνιστά μέχρι σήμερα».¹⁰

Έρωτες και λόγοι

Εν τούτοις, χρειάστηκε να φθάσουμε στους Μεσαιωνικούς χρόνους προκειμένου η μορφή του δυστυχημένου αμοιβαίου έρωτα να πάρει την προηγμένη μορφή του ιπποτικού έρωτα. Ο Λακάν αποδίδει την εμφάνιση αυτής της μορφής έρωτα στη συγκυρία της συνάντησης της αίρεσης των Καθαρών και μιας καινούργιας ποίησης, της ποίησης των τροβαδούρων. Για τον Λακάν, ο έρωτας πάθος είναι πρώτα από όλα ένας λόγος που δεν εμφανίστηκε σε μια οποιαδήποτε τυχαία εποχή. Την χαρακτηρίζει ως «ένα

7. Ό.π., σ. 144.

8. Lacan J., «Télévision», *Autres écrits*, Paris, Seuil, 2001, σ. 526.

9. Miller J.-A., «Les affects dans l'expérience analytique», *La Cause du désir*, n° 93, 2016, σ. 110.

10. Lacan J., «Note italienne», *Autres écrits*, Paris, Seuil, 2001, σ. 311. Ζ. Λακάν, «Σημείωμα προς τους Ιταλούς», *Κείμενα για τη Σχολή του Λακάν*, Αθήνα, Εκκρεμές, 2013, μτφρ. Ν. Λινάρδου Μπλανσέ - Ρ. Μπλανσέ, σ. 20.

κακό όνειρο, ως το μη δυνάμενο να ειπωθεί της φεουδαρχίας» κατά την οποία «από την πλευρά της γυναίκας, υπήρχε κάτι που δεν μπορούσε πλέον καθόλου να λειτουργήσει». ¹¹ Στο Σεμινάριό του *Ακόμη*, ο Λακάν θεωρεί την επινόηση αυτού του λόγου (των τροβαδούρων) «ως τον μόνο τρόπο για τον άνδρα, στον οποίο η δέσποινα ήταν ολοκληρωτικά υποταγμένη, με τη δουλικότερη έννοια του όρου, να ξεφύγει κομπά από την απουσία της διάφυλης σχέσης». ¹² Πράγματι, ο άνδρας τα βγάζει πέρα μέσα από μια εξιδανίκευση της Δέσποινας και μια καταξίωση της απροσιτότητάς της, ενώ ο ερωτικός λόγος θρέφεται με την έλλειψη, το πένθος, την απώλεια, τον θάνατο.

Στο Σεμινάριό του *Η ηθική της ψυχανάλυσης*, ο Λακάν υπογραμμίζει την ακρίβεια της «τεχνητής, της επίπλαστης οργάνωσης του σημαίνοντος» ¹³ αυτού του λόγου που εγγίζει τα όρια της ασκητικής. Η αναβολή της σαρκικής ευχαρίστησης, η τακτική της αποφυγής και το απρόσιτο του αντικειμένου γίνονται κλάδος της ευχαρίστησης ή της μη ευχαρίστησης. Απόδειξη αυτού αποτελεί η αυθαιρεσία των απαιτητικών δοκιμασιών στις οποίες η Δέσποινα υποβάλλει τον ιππότη της και μάλιστα με μια ορισμένη ωμότητα. Εξ άλλου, ο Λακάν σημειώνει ότι οι πιο ασκητικές ερωτικές πρακτικές είναι εμπνευσμένες από την *Ερωτική τέχνη* του Οβίδιου που παραβάλλει τον έρωτα με ένα είδος στρατιωτικής θητείας. Παρομοίως, υπογραμμίζει την αποφασιστική επίπτωση του σημαίνοντος και του κατά γράμμα περάσματος αυτής της ερωτικής τέχνης στον πολιτισμό.

Είναι φανερό ότι ο έρωτας σχετίζεται με το Ιδανικό το οποίο μεταφέρει η καθορίζουσα τις σχέσεις μεταξύ των φύλων παράδοση. Αλλά αυτή η παλιά επιταγή, «της εποχής του Πατρός», δομημένη από μια κάθετη λογική, έχει αντικατασταθεί από μία οριζόντια λογική, ένα δίκτυο συγγενές του μη-όλου, όπως έχει αναδείξει ο Ζακ-Αλέν Μιλλέρ. ¹⁴ Υπ' αυτήν την προοπτική, οι σύγχρονες αναδιαμορφώσεις του συζυγικού ζεύγους σε πολυποίκιλες διευθετήσεις, όπως του «πολύέρωτα» ή του «τριπλούν» ως υποκατάστατα του στάνταρ ντουέτου, θα άλλαζαν άραγε τη φύση των ταλαιπωριών του έρωτα; Όπως και να έχουν τα πράγματα, σήμερα, οι οδυνηρές ερωτικές δοκιμασίες ερμηνεύονται διαφορετικά από ό,τι άλλοτε. Τη θέση του ερωτικού λόγου, του νοούμενου με αφετηρία την έλλειψη, το χαμένο αντικεί-

11. Lacan J., *Le Séminaire*, livre XX, *Encore*, επιμ. J.-A. Miller, Paris, Seuil, 1975, σ. 79. Ζακ Λακάν, *Σεμινάριο Εικοστό, Ακόμη*, Αθήνα, Ψυχογιός, 2011, μτφρ. Β. Σκολίδης, σ. 203.

12. Ό.π., σ. 65.

13. Lacan J., *Le Séminaire*, livre VII, *L'éthique de la psychanalyse*, επιμ. J.-A. Miller, Paris, Seuil, 1986, σ. 181.

14. Miller J.-A., *Le Séminaire*, livre VI, *Le désir et son interprétation*, επιμ. J.-A. Miller, Paris, La Martinière et le Champ freudien, 2013, quatrième de couverture.



μενο ή το απρόσιτο Ιδανικό, έχει πάρει ένας άλλος λόγος που ανάγει την ερωτική αποτυχία στον φανταστικό άξονα εξουσιαστής-εξουσιαζόμενος. Στο τελευταίο συνέδριο της ΠΕΨ, ο Ζακ-Αλέν Μιλλέρ αναφέρθηκε στην κυριαρχία μιας τέτοιας ιδεολογίας στις ερωτικές σχέσεις.

Ενώ λοιπόν, το πεδίο έμοιαζε περισσότερο ανοιχτό και πρόσφορο στις επινοήσεις, εισέβαλλαν σημαίνοντα ανήκοντα στο λεξιλόγιο της πάλης των φύλων όπως είχε ήδη ειπωθεί από τον Λακάν: επήρεια, χειριστηκότητα, επικυριαρχία, εξαναγκασμός, κατάχρηση, *ghosting*... Παράλληλα όμως προωθείται μία μορφή έρωτα που αυτοχρίζεται συναινετική, που έχει ως βάση της την αμοιβαία αναγνώριση και διέπεται βασικά από την αρχή της ομοιόστασης της αρχής της ευχαρίστησης. Τα γυναικεία κινήματα πολιτικοποίησαν την ιδιωτική σφαίρα και στο όνομα της ισότητας των υποκειμένων μπροστά στον νόμο συνέβαλλαν στην παρεμβολή του λόγου του νομοθέτη ανάμεσα στα φύλα και μάλιστα συχνά για κάτι καλλίτερο. Στις μέρες μας, με τη συμβολή του νεοφεμινισμού και την θυματολογική ιδεολογία παρατηρούμε μία πολιτικοποίηση του προσωπικού, η οποία συμπορεύεται με τους καινούργιους κανόνες του λόγου και βάλλει εναντίον της ήδη πνέουσας τα λοίσθια πατριαρχίας. Ο πόλεμος των φύλων συνδουλίζεται και μάλιστα συχνά προς το χειρότερο.

Μήπως αυτή η απόδοση των ερωτικών ταλαιπωριών στην επικυριαρχία του ενός φύλου επί του άλλου, εν προκειμένω του ανδρικού επί του γυναικείου, θα μπορούσε να ιδωθεί ως μία νέα μορφή απόρριψης του έρωτα και των κινδύνων του; Το πρόσφατο σουξέ που σημείωσε σε όλον τον πλανήτη το έργο *Barbie* μοιάζει σίγουρα να το επαληθεύει.

Σε αυτό το πλαίσιο που στηρίζεται στον επιστημονικό λόγο, ο ψυχαναλυτικός λόγος είναι ο μόνος που αφήνει χώρο στο πραγματικό του έρωτα.

Ένα θέμα δομής

Ο έρωτας δεν είναι σχετικός μόνο με τις συνέπειες του λόγου, μεταβαλλόμενος ανάλογα με τις χρονολογίες, αλλά είναι επίσης και θέμα δομής.

Χάρη στις υστερικές, το φαινόμενο του έρωτα κίνησε εξ αρχής το ενδιαφέρον του Φρόιντ, ο οποίος μελέτησε επανειλημμένα τη λειτουργία του. Στο κείμενό του «Ψυχολογία των μαζών και ανάλυση του εγώ»,¹⁵ αφιέρωσε ένα ολόκληρο κεφάλαιο στην ερωτική κατάσταση και την ύπνωση. Αναφέρει το παράδειγμα του ρομαντικού έρωτα του νεαρού άνδρα ως πρότυπο

15. Freud S., «Psychologie des foules et analyse du moi», *Essais de psychanalyse*, Paris, Payot, 1981.

της αποδυνάμωσης του εγώ μπροστά στο πολύτιμο αντικείμενο, που εξυψώνεται στη θέση του Ιδανικού του εγώ. Τελικά στην ερωτική κατάσταση, το Ιδανικό του εγώ θέτει υπό την κατοχή του τη συνολική αγάπη του εαυτού, στερώντας το εγώ από κάθε είδους κριτικό πνεύμα. Ο Φρόντ χαρακτηρίζει αυτό το φαινόμενο ως «αυτοθυσία» και το παραλληλίζει με κατάσταση ύπνωσης. Δεν μασάει τα λόγια του: απορρόφηση του εγώ από το αντικείμενο, εγκατάλειψη του εγώ, υποταγή, σαγήνευση. Δεν αποτελεί λοιπόν έκπληξη το ότι σε περίπτωση πένθους, χωρισμού, προδοσίας, το υποκείμενο αισθάνεται ακρωτηριασμένο από ένα μέρος του ίδιου του εαυτού – ακρωτηριασμός που δεν είναι ανώδυνος.

Στην ύστερη διδασκαλία του, ο Λακάν τοποθετεί το αυτό καθαυτό ερωτικό δράμα από την πλευρά της ερωτικής συνάντησης ως τέτοιας. Αυτή η συνάντηση δεν αφορά πλέον δύο υποκείμενα ως εν ελλείψει είναι αλλά δύο ομιλούντα σώματα «που πάσχ-ει[ουν] (*affecté[s]*) ως υποκείμενο της ασυνειδήτης γνώσης».¹⁶ Στο Σεμινάριο *Ακόμη*, ο Λακάν λέει: «Διότι εδώ δεν υπάρχει τίποτε άλλο από συνάντηση, από τη συνάντηση στον ερωτικό σύντροφο των συμπτωμάτων, των συναισθημάτων, του κάθε τι που σηματοδοτεί στον καθένα το ίχνος της εξορίας του όχι ως υποκείμενου αλλά ως ομιλούντος, της εξορίας του από την διάφυλη σχέση».¹⁷ Ο Ζακ-Αλέν Μιλλέρ, στο κείμενό του *Los d'une cure*,¹⁸ διατυπώνει ότι στην προοπτική της διάφυλης μη-σχέσης, και επομένως του παρτενέρ σύμπτωμα, τα έμφυλα όντα αποτελούν ζευγάρι στο επίπεδο της απόλαυσης. Όσον αφορά την συμπτωματική σχέση, θα ήταν σχετική με τις σημαίνουσες δομές του σώματος οι οποίες καθορίζουν έναν παρτενέρ ως μέσον απόλαυσης. Κατά συνέπεια, θα πρέπει να διακρίνουμε τη δομή του για κάθε x από εκείνη του μη-όλου που κατανέμει τους ανδρικούς και γυναικείους τρόπους εμφυλοποίησης και καθορίζει τον τύπο του παρτενέρ σύμπτωμα για τον καθένα. Πράγμα που ισοδυναμεί με το να πούμε ότι δεν απολαμβάνουμε ούτε υποφέρουμε από τον έρωτα με τον ίδιο τρόπο. Απονέμουμε στο αρσενικό ομιλ-όν τον φετιχιστικό τρόπο απόλαυσης, σχετικό με το αντικείμενο α, και στο θηλυκό ομιλ-όν το απεριόριστο μιας απόλαυσης στη σχέση του με τον διαγραμμένο Άλλο. Οι οδυνηροί έρωτες μπορούν λοιπόν να κατανεμηθούν με μία λογική ίδια της κάθε έμφυλης θέσης ή του κάθε φύλου. Για τον ένα, ο περιχαρακωμένος πόνος του συμπτώματος, ως συνέπεια της

16. Lacan J., *Le Séminaire*, livre XX, *Encore*, *op. cit.*, σ. 131. Ζακ Λακάν, *Σεμινάριο Εικοστό, Ακόμη*, Αθήνα, Ψυχογιός, 2011, μετ. Β. Σκολίδης, σ. 335. Μετάφραση κατά το κείμενο της Π. Μποσκέν-Καρόζ.

17. Ό.π., σ. 132.

18. Miller J.-A., *Los d'une cure*, Paris, Navarin éditeur, 2018.



αγκίδας, στη σάρκα. Για τον άλλο, ο πόνος του δίχως όρια ολέθρου και της ολικής καταρράκωσης. Επίσης για τον ένα, η ταλαιπωρία του αναδιπλασιασμού της ερωτικής ζωής ως ίδιον της απαξίωσής της. Για τον άλλο, ο κίνδυνος θανατηφόρου γάμου επισείοντας τον ιδανικό δαίμονα (*l'incube idéal*) πέραν του πραγματικού παρτενέρ. Όμως οι οδυνηροί έρωτες έχουν να κάνουν επίσης και με τον τρόπο με τον οποίο κάθε ομιλούν σώμα μπορεί να παραμείνει ερμητικό στη γλώσσα του άλλου.

Έτσι, το συναισθηματικό πάθημα δεν αποτελεί «τη φωνή του σώματος», τη φυσική του εκφραστικότητα, αλλά το σήμα μιας συνέπειας της απόλαυσης σε σχέση με το σημάδι του σημαίνοντος. Σε μία ψυχαναλυτική εμπειρία, οδηγούμεθα στο να δώσουμε έμφαση στην ανάμιξη του σημαίνοντος στο συναισθηματικό πάθημα, και, σύμφωνα με την έκφραση του Λακάν που υπογραμμίζει ο Μιλλέρ,¹⁹ στο να επαληθεύουμε το συναισθηματικό πάθημα.²⁰ Εάν σύμφωνα με την πιο κλασσική αντίληψη, πρόκειται για την απελευθέρωση της απωθημένης αλήθειας, στο επίπεδο της αντίληψης της *δηκτικής προσβολής του σώματος από τη γλαλώσσα*, έχουμε να απομονώσουμε τον τραυματικό αντίκτυπο του σημαδιού στην παρεξήγηση μεταξύ των φύλων.

Εάν στην πρακτική μας παρουσιάζονται οδυνηροί έρωτες, θα τους προσκαλέσουμε να αφεθούν στα δίκτυα των σημαινόντων προκειμένου να υπεισέλθει η απόλαυση σε συνήχηση με τη γλώσσα.

19. Miller J.-A., «Les affects dans l'expérience analytique», ό.π., σ. 101.

20. Lacan J., «Télévision», ό.π., σ. 524.